

DİNLER TARİHİ AÇISINDAN GÖK CİSİMLERİ VE TABİATLA İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR (MUĞLA -YATAĞAN ÖRNEĞİ)

İsmet EŞMELİ*

Öz

Halk inanışları ve bu inanışlara bağlı yansımalar bir toplumun kimliği açısından önemlidir. Halk inancı, toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından benimsenen ve insanların günlük hayatı üzerinde etkili olan kabullenmelerdir. İnsan, toplumsal bir varlıktır. Toplum içerisinde yaşamak zorundadır ve toplumun genel inanış ve uygulamalarından uzak değildir. Gök cisimleri ve tabiat olayları ile ilgili halk inanışlarının Türk toplumunda önemli yansımaları bulunmaktadır. Makalemizde Muğla-Yatağan çevresinde ay ve yıldız ile ilgili halk inanışlarının yanı sıra ay ve güneş tutulmasına bağlı inanışlar ve yansımalarına yer verdik. Yöre halkının yıldırım, şimşek, nisan yağmuru, hortum ve ebem kuşağı (gök kuşağı) gibi tabiat olaylarıyla ilgili inanışları ve toplumdaki yansımalarını aktardık. Son olarak, dinler tarihi bilimi çerçevesinde söz konusu inanışlar ve uygulamaları hakkında kısa bir değerlendirme yaptık.

Anahtar Kelimeler: Halk İnanışları, Gök Cisimleri, Tabiat Olayları, Dinler Tarihi, Muğla-Yatağan.

Abstract

Beliefs and Practices about Celestial Bodies and Nature Events in Perspective of History of Religion (The Example of Muğla- Yatağan)

Folk beliefs and practices of these beliefs in the community are important to the identity of a community. Folk belief is the acceptances that accepted by a large of the community and are effective on the people's daily life. Man is a social, have to live in the community and is not indifferent to folk beliefs and practices. In Turkish society, folk beliefs about the celestial bodies and the nature events have important practices. In our article, we dealt with folk beliefs about the moon and stars in Muğla-Yatağan and surroundings, as well as the beliefs and practices about the moon and solar eclipse.

---

* Dr; Din Hizmetleri Uzmanı / Menteşe Müftülüğü / Muğla;
ismet_esmeli@hotmail.com

196 •DİNLER TARİHİ AÇISINDAN GÖK CİSİMLERİ VE TABİATLA İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR (MUĞLA -YATAĞAN ÖRNEĞİ)

It is described the nature events as clap of thunder, flash, april rain, whirlwind and rainbow. Finally, it is made the brief discussion on these beliefs and practices in perspective of the history of religion.

Key Words: Folk Beliefs, Celestial Bodies, Nature Events, History of Religion, Muğla-Yatağan.

GİRİŞ

Her bir beldenin/yerleşim yerinin kendine has dini ve sosyo-ekonomik yapısının olduğu bir gerçektir. Bir şehrin dokusu, coğrafi özelliklerinden daha ziyade içerisinde barındırdığı toplumun sahip olduğu inanç ve değerler tarafından renk renk, nakış nakış işlenmektedir. Toplumun değer ve yargılarını belirleyen unsurların başında o toplumun tarih içerisinde kabul ettiği din veya dinler gelmektedir. Halk inanışları, ister yöresel ister genel olarak ele alınarak değerlendirilsin, o toplumun geçmiş ve günümüzdeki durumundan bağımsız değildir. Türklerin gök cisimleri ve tabiat olaylarıyla ilgili sahip olduğu inanışlarda Yer-sub inanışı, belirleyici bir unsurdur. Yer-sub inanışına göre, yer-su ruhları doğa ruhlarıdır. Ancak bu ruhlar ağaç, taş, yıldız, ay, güneş gibi maddesel varlıklardan ayrı düşünülmez ve böylece maddesel olanla özdeşleşerek kutsal bir güç olur. (Kalafat, 2010: 120-122)

Halk inanışları, tarihi süreç, sosyolojik olaylar ve değişik inançlar bağlamında gelişmekte ve devam etmektedir. Genel olarak telkin, tebliğ edilme ve anonim olarak ortaya çıkan halk inanışları, millilik, bağlayıcılık, meçhuliyet, ortaklık, değişmezlik ve süreklilik gibi başlıca özelliklere sahiptir. (Çelik, 1995: 17-22).

İnsanlık tarihi boyunca, toplumun hayatında önemli bir yere sahip olan gök cisimleri ve tabiat olaylarıyla ilgili inanışlar oluşmuştur. Türk toplumu açısından bu inanışların oluşmasında sahip oldukları dini inanışların etkili olduğu bilinmektedir. Her halk inancının toplumda bir yansımının olduğu gibi gök cisimleri ve tabiat olayları ile ilgili halk inanışları da kendine farklı şekil ve biçimlerde bir karşılık bulmuştur. Türk toplumunun tabiat ve tabiattaki nesnelere ile iç içe olan bir millet olması, gök cisimleri ve tabiat olaylarıyla bağlantılı olarak oluşan inanışlarda etkili olmuştur. Zira, toplumun günlük yaşamıyla birebir ilgili olan varlıklarla ilgili inanışlar, insan hayatında önemli bir yere ve öneme sahiptir veya bir amaca matuftur. (Kalafat, 1996: 2) Hayatın akışı içinde etkili birer unsur olan gök cisimleri ve tabiat olayları ile ilgili oluşan halk inanışlarının ve toplumdaki yansımalarının anlaşılması, o toplumun

yapısının anlaşılmasına büyük oranda katkı sağlayacaktır. Muğla-Yatağan halkının gök cisimleri ve tabiat olayları bağlamında sahip oldukları inanışlarının ve bu inanışların uygulamalarının aydınlatılması yöre halkının dokusuna dair bilgiler sunacaktır.

Ay İle İlgili inanışlar

Ay ile ilgili olan inançların temelinde yörenin doğal şartları, o bölgede yaşayan toplumun geçim kaynağı ve bugüne kadar sahip olunan kültür ve inancın yer aldığı bilinen bir gerçektir. Ay, eskiden beri insanların dikkatini çeken, kimine korku veren, kimine sevgi salan gök cisimlerinden biridir. (Uykucu, 1968: 169) Ay ile ilgili halk inanışları bir diğer gök cismi olan güneşle bağlantılı olanlara göre fazla ve toplum üzerinde daha etkilidir. Bunda ayın dünyaya güneşten yakın olması ve ayın zaman içerisinde farklı şekillerde kendini göstermesi etkili olduğu kabul edilmiştir. (Turan, 2011: 49-59) Ay ile ilgili inanışların bolluk, bereket, ziraat, iyileşme ve sağlık üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. (Kalafat, 2004: 119-127) Ay ile ilgili halk inançlarının insan davranışı ve toplumsal bağlantılar üzerindeki etkileri de göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. (Turan, 2011: 49-59) Kırsal kesimde ormandan kereste kesileceği zaman, ayın yenisinin olmasına son derece dikkat edilir. Eğer ağaç ay karanlığında kesilirse, ağaç kurtlarının ağacı yiyerek, onu kısa bir zamanda kullanılamaz hale getireceğine inanılır. Ayın aydınlığında kesilen ağacın ise, çürümeden uzun süre dayanacağı ve kendisinden faydalanabileceği düşünülür. Kırsal kesimde yaşayan insanlar açısından ayın biçimi ve durumu farklı anlamlar ifade etmektedir. Ay hilal biçimindeyken, iki ucu aşağıya yani, kibleye dönük olursa, o ayın yağmurlu; kuzeye olursa kurak geçeceğine inanılır. (Cevdet Kuş, Hüseyin Kuş, Hamdi Kırıkoğlu, 2005'te Yapılan Görüşme) Halk arasında ayın şeklinden daha ziyade devinimi sırasındaki durumu dikkate alınır.

Muğla-Yatağan civarında ayın durumuna göre düğün ve evlilik hayatı hakkında hüküm verilir. Yeni çiftlerin aile hayatının mutlu ve huzurlu olması için düğün merasimlerinin ayın dolunay olduğu zamanda yapılmasına özen gösterilir. Bu durumun, evli çiftlerin evliliklerinin devamını ve mutlu olmalarını sağlayacağına inanılır. Evlilikleri uzun vadeli ve mutlu olmayan çiftlerin evlendikleri zamanda ayın dolunay olup olmadığı tartışılan bir konudur. Mutsuz ve geçimsiz bir evlilik hayatına sahip olan eşlerin ayın devinimi ve karanlığı esnasında evlendikleri inanışı, halk arasında yaygın bir inanış ola-

rak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, özellikle Yatağan'ın bazı köylerinde -Bağyaka Köyü, Hisarardı Köyü, Kavak Köyü, Deştin Köyü- evlilik merasimlerinin ayın dolunay olduğu bir zamanda gerçekleşmesine dikkat edilir. (Hüseyin Baş, Hamdi Kırıkoğlu, Necla Kuş, Osman Çolak 2005'te Yapılan Görüşme) Ayın olmadığı bir gecede yapılan evliliğin hayırlı olmayacağı, bu çiftlerin çocuklarının olmayacağı, olsa bile sağlıklı olmayacağı düşünülür. Hatta bazen eşler arasında şiddetli geçimsizlik, huzursuzluk baş göstermesi ve çocuk olmama gibi bir durumla karşılaşır, o eşlerin yakınları bölgede üfürükçü, falcı olarak bilinen hocaya giderek durumu anlatırlar. Üfürükçü hoca, halkın bu husustaki inancı hakkında bilgiye sahip olmasının da avantajını kullanarak şöyle der: "Bu evdeki eşlerin düğünleri ay batarken yapılmış, gerdeğe ay batarken girmişler ve ay batarken tarlaya varmışlar". (Mehmet Tilkioğlu, Dursun Kabaran Necla Kuş, 2005'te Yapılan Görüşme) Günümüzde bu durumla fazla karşılaşılmasa da, bu inanış kırsal alanlarda halkın üzerinde etkisini sürdürmektedir. Yöre halkı arasında ay bereket, şans ve sağlıkla ilgili olduğu kadar aya bakarak niyet tutma ve fal bakma da yaygındır. Ancak bu durumun toplum hayatında daha çok latifeyle ilişkilendirildiği görülmüştür. (Mehmet Kartal, Necibe Kartal, Ayşe Tilkioğlu, 2005'te Yapılan Görüşme)

Ay ile ilgili halk inanışlarının, insanların duygu dünyasına da ilham kaynağı olduğu müşahede edilmektedir. Ay sevgilinin yüzü, mutluluğun simgesi, güzelin yüzü, alını, göğsü ve yanağıdır. Barış ve sevginin simgesidir. (Uzun, 2012: 1-21). Bir kişi sevgilisine olan duygusal bağlılığın gücünü ifade etmek için ona "ay yüzlüm" şeklinde hitap ettiği bilinen bir gerçektir. Dolunay vaktinde doğan çocukların aileye huzur getireceğine ve o çocuğun hayatının mutlu ve sıkıntısız olacağına inanılır. Bu vakitte, doğum yapan kadın da ailesi, eş ve dostlarının gözünde Yüce Yaraticının sevdiği bir kişi olarak algılanır. Dolunay zamanında doğan kız çocuklarının ay gibi parlak, ay gibi güzel ve ailenin geleceğinin dolunay gibi parlak olacağına inanılır. (Ali Aydemir, Mustafa Yüksel, Necibe Kartal, 2005'te Yapılan Görüşme)

Geceleri yolculuğa çıkılacağı zaman kapıdan çıkılınca, aya doğru dönülüp duada bulunulur ve bismillah denilerek aya doğru üflenir. Böyle yapmakla yolculuğun sakin ve sıkıntısız geçeceğine inanılır. Böyle bir inancın temelinin çok eski çağlarda ayın kutsal bir varlık sayıldığı dönemlerde yer aldığı bildirilmektedir. (Eyüboğlu, 1974: 46)

Konunun tam anlamıyla anlaşılmasına katkı sağlamak amacıyla yöre halkı arasında yaygın olan ay ile ilgili inanışlar hakkındaki bazı deyimler şunlardır:

Aysız ağaç kesilmez.

Aysız ağaç aşılınmaz.

Aybaşlarında evlere misafiriğe gidilmez.

Aysız kuluçka yatırılmaz.

Aysız yaylaya çıkılıp yayladan inilmez.

Aysız ormana gidilip ağaç kesilmez (Zühra Kartal, Sadettin Göktepe, 2005'te Yapılan Görüşme).

Ay ile ilgili inanışların özünde, ayın kutsal bir nesne, tanrı veya tanrıça olarak algılanması yatmaktadır. Anadolu'da, ay hakkındaki halk inanışlara genellikle Hititlerin hakimiyetini yaşamış bölgelerde rastlanmaktadır (Eyüboğlu, 1974: 42).

Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi, Muğla-Yatağan ve çevresinde de halkın birçoğu, özellikle kırsal kesimde ikamet edenler, hayvancılık ve tarımla uğraşmaktadır. Bu nedenle, bu yörede doğa ile alakalı birçok halk inanışlarının yanında ay ile alakalı olarak da halk inanışları yaygın ve toplum üzerinde etkilidir. Genel olarak Türk halk inançlarında olduğu gibi Muğla-Yatağan'daki halk inanışlarında da yeni doğan ayı ilk gören kişinin durumu ayın yeniden doğuşuna kadar değişmez. Mesela, ayı gören oturuyorsa ay yeniye tekrar girene dek oturur. Gülerken gördü ise o ay süresince güler (Osman Demirtaş, Ahmet Madran, Hüseyin Kuş, 2005'te Yapılan Görüşme). Ayın doğuşu, büyüüp küçülmesi ve batışı, bazı olaylar ve oluşumlarla ilişkilendirilmektedir. Ayın doğuşu ve batışının yöre halkı tarafından ölüm ve dirilme ile özdeşleştirildiği (Necip Tilkioğlu, Necibe Kartal, Hüseyin Kuş, 2005'te Yapılan Görüşme) müşahade edilmiştir.¹ Bu sebeple halk arasında dolunay, yaşlılığa ve ölümün yaklaştığına; ayın yeni doğmuş hali gençliğe, dirilmeye, hayata; hilal ise olgunluğa yorulur (Kazım Gülen, Hamdi Kırıkoğlu, Hüseyin Şahbaz). Muğla-Yatağan ve çevresinde yaygın olan halk inanışları, Anadolu'nun diğer bölgelerindekilerle benzerlik göstermekle birlikte bazı farklılıklar arz etmektedir. Ay ile ilgili halk inanışları genellikle tarımla -ekim, dikim, hasat-

1 Ayın doğuşunun ve batışının ölüm ve dirilme ile özdeşleştirilmesi eski Türk inancında da mevcuttur. (Bayat I, 2007: 268).

yakından ilişkilidir. (Eyüboğlu, 1974: 43,46) Şimdi, ay ile alakalı olup tarımla ilişkilendirilen halk inançlarının bazılarında yer vermek, bu inançların iyice anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Ay Yeniye Geçmeden Tarlanın, Tohumun Ekilmemesi

Yörenin halk inanışlarına göre tarla, tohum ekilmez. Bu inanç, halk arasında ekim zamanını belirleyen ay ve ayın yörüngesi üzerindeki hareketi ile ilgili yaygın bir inançtır. Ne zaman olursa olsun tarlaya veya bahçeye bir şeyler dikileceği zaman, ayın yeniye geçmesine ve yeni bir görünüm olmasına çok önem verilir. Özellikle, ilkbahar ve sonbahar mahsul dikimlerinde ayın yeniye geçmiş olmasına son derece dikkat edilir. Halk arasında, ayın yenisinde dikilen mahsullerin diğer zamanlara oranla kat kat verimli olacağına inanılır (Necati Kırıkoğlu, Mehmet Tilkiöğlu, Sadettin Göktepe, 2005'te Yapılan Görüşme). Ayın yeniden doğuşu bir uğur ve verimlik belirtisi sayılmaktadır. Tarlalara ekilmiş olan mahsullerin güzel ya da kötü olmasına bakılarak hangi mevsimde dikildiğinin belli olacağına inancı yaygındır. Eğer mahsul kötü ise ayın eskisinde dikildiğine; iyi ise yenisinde dikildiğine hükmedilir (Osman Çolak, Necip Tilkiöğlu, 2005'te Yapılan Görüşme).

Ay Yeniye Geçmeden Tarlanın Biçilmemesi

Ayın yenisi olmadan tarlanın ekilmesinin uğursuz sayıldığı gibi biçilmesinin de uğursuzluk ve verimsizliğe sebep olacağı düşünülür. Ay ortasında veya sonunda tarımla uğraşmanın ürünün bereketini azaltıp kıtlığa sebep olacağına inanılır (Cevdet Kuş, Necati Kırıkoğlu, 2005'te Yapılan Görüşme).

Ay Kesiminde Tarlanın Ekilmemesi

Ay kesimi, ayın küçülmesini veya bitime yönelmesini ifade eder. Bu zaman zarfında tarla ekilmesi ve biçilmesi umulmadık felaketlerle karşılaşılacağına bir habercisi olarak addedilir.

Anadolu'nun genelinde olduğu gibi Muğla-Yatağan ve civarında ay ile ilgili inanışlardan kaynaklanan tarımla alakalı deyimler, halk arasında yaygın olarak varlığını sürdürmektedir. Bu deyimlerden bazıları şu şekildedir:

Aysız ekin ekilmez.

Aysız tütün dikilmez.

Aysız domates, patlıcan, biber vb. sebzeler dikilmez.

Aysız soğan ve sarımsak dikilmez.

Aysız ağaç fidanı dikilmez.

Ay kesiminde ekin biçilmez. (Hüseyin Kuş, 2005'te Yapılan Görüşme).

Yıldız

Ay ve güneşten sonra yıldızların da halk üzerinde etkisi büyüktür. Halkın inanışlarına göre, yıldızların insanların üzerinde doğumdan başlayarak tüm yaşamında belirleyici bir rol üstlendiği bilinmektedir. Yıldızlarla insanlar arasında bir alın yazısı (kader, yazgı) ilişkisinin var olduğuna inanılır. Her insanın bir yıldızının olduğu ve dolayısıyla her yıldızın bir yazgıyı temsil ettiği düşünülür. Kimin yıldızı parlarsa, o kişinin maddi ve manevi olarak yüceleceğine inanılır. Bunun aksine, kimin yıldızı kaybolur veya matlaşırsa, onun sıkıntılara gark olacağına yorumlanır.

Gökten bir yıldız kaydığında, hangi bölgeye doğru kayıp gitmişse o bölge insanlarından birinin öleceğine inanılır. Göktaşının sürtünme sonucu çıkarttığı parlaklığın durumuna göre, ölecek olan kişinin önemi ve yaşı hakkında fikir yürütülmektedir. Parlaklık az ise, ölecek kişinin çocuk veya sıradan olduğuna; parlaklık çok ise, ölecek kişinin yetişkin ve halkın önde gelenlerinden biri olduğuna inanılır (Necibe Kartal, Cevdet Kuş, 2005'te Yapılan Görüşme).

Yıldızların insan üzerindeki diğer bir önemi ise, insanların alın yazılarının yıldızlara, doğup batmalarına, hareketlerine bağlı olması ve bir olayın önceden bilinmesi, ne gibi bir sonuca varacağına anlaşılacağına olan halk inanışından kaynaklanmaktadır. Yıldız falı olarak da bilinen gelecek bir olay hakkında bilgi edinilmesine olan inanış, Muğla-Yatağan ve civarında oldukça yaygındır. Bu falın şaşmayacağına kesin gözüyle bakılır ve inanılır. Yatağan'ın Deştin Köyü, Kavak Köyü ve Bağyaka Köyünde müşahade ettiğimize göre, evlenecek olan genç erkek ve kızlar gelecekleri hakkında bilgi öğrenebilmek için halk arasında falcı veya bilgici olarak bilinen kişilere gitmektedirler. (2004 ve 2005 Yıllarında Yapılan Mülakat ve Gözlemler.)

Yıldızla ilgili inanışların diğer bir yönü tarımla alakalıdır. Çiftçiler, yıldızların durumuna göre ekim-dikimde bulunur. Ürünlerini de yıldızların hareketlerine ve durumuna bakarak toplarlar. Yıldızların havadaki hareketi, konum ve hareketleri çiftçilikle uğraşan halk için önemi büyüktür. Gerek tahılların ekim ve biçiminde gerekse yeşil sebzelerin ekim ve toplanmasında yıldızların durumu belirleyici olmaktadır. Yıldızlı, parlak ve aydınlık olan ge-

202 •DİNLER TARİHİ AÇISINDAN GÖK CİSİMLERİ VE TABİATLA İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR (MUĞLA -YATAĞAN ÖRNEĞİ)

celerden sonra gelen günlerde mahsullerin çok daha verimli olacağı inancı ile tarımla uğraşmaya büyük ilgi gösterilmektedir. Yıldızsız, karanlık ve yağışlı gecelerden sonra bereketsizliğe neden olacağı düşüncesiyle ne ekin ekilir ne biçilir ne de harmanlanır.

Yaylacılık geleneğinin yaygın olduğu yerlerde, göçlerin yapılacağı zaman yıldızların hareket ve durumlarına göre belirlenir. Yaylaya göçler, ya yıldızlı gecelerde ya da takip eden günde yapılır ki, yolculuk esnasında herhangi bir zorlukla karşılaşılması ve işlerin rast gitmesi umulur. Yıldızlı gecelerin ve sonrasındaki günün uğurlu olduğuna inanılır.

Hava durumunun belirlenmesinde yıldızlara önemli rol biçildiği görülmektedir. Yağmurlu günlerin ardından gelen yıldızlı ve parlak geceler havanın açacağına ve ayaz olacağına yorumlanır (Üzeyir Yıldırım, Yüksel Maşat, İhsan Kartal, 2005'te Yapılan Görüşme).

Yıldızların yanıp sönmesi halk tarafından yıldızın göz kırpması olarak algılanır. Göz kırpma bir kişinin ölümüne işaret olarak algılandığı gibi önceden ölen bir kişinin ruhuna göz kırptığı şeklinde de bir inanışa yer verilir. Geceleyn kayarak düşen yıldızlar kimin mezarına doğru düşerse o kişinin mezarına nur yağdığına inanılır. Bu aşamadan sonra bu kişiye evliya (ermiş) olarak bakılır ve mezarı başında dua ve niyazda bulunulur, ziyaretler gerçekleştirilir. Bazen de bu mezarların yakınındaki bir ağaca çaputlar bağlanarak bazı beklentilerin gerçekleşeceğine inanma, diğer yörelerdeki söz konusu inanışla (Eyüboğlu, 1978: 45) ilişkili olarak Muğla-yatağan halkı arasında da mevcuttur (Nazime Kartal, Celal Mardan, 2005'te Yapılan Görüşme).

Ay ve Güneş Tutulması

Ay ve güneş tutulması, halk arasında önemsenen olaylar arasında yer almaktadır. Öyle ki, yazılı ve görsel medyada ay ve güneş tutulması ile ilgili haberler çok önemsenmektedir. Zira, ay ve güneş tutulması sırasında bir dilek tutulursa, bu dileğin gelecekte gerçekleşeceğine inanılır. Ancak, bu esnada tutulan dileklerin iyi ve olumlu bir özellik taşıması gerekmektedir (Eyüboğlu, 1978: 43). Başkalarına zarar verecek bir dileğin tutulması durumunda, tutulan dileğin başkasına değil de dilek sahibine zarar vereceği düşünülür. Ay ve güneş tutulma sırasında şehadet getirilir. Bazen de tutulma esnasında, bazı köylerde namaz kılınarak ay veya güneş tutulmasının salimen bitmesi için dua edilir (Kazım Gülen, Hamdi Kırkoğlu, 2005'te Yapılan Görüşme).

Genel olarak Türk halkı inanışlarına paralel olarak yöre halkı arasında ay ve güneş tutulması ile ilgili inanışlardan bazıları şunlardır: Ay ve güneş tutulması kıyamet alameti olarak kabul edilir. Büyük bir depremin olacağına, suların yükseleceğine veya kesileceğine inanılır. Bölgede ay veya güneş tutulmasının olduğu yıl kıtlık olacağı inanışı mevcuttur. Aynı zamanda yöre halkı arasındaki ay ve güneş tutulması ile ilgili inanışların kuraklık ve bol yağış gibi tabiat olaylarıyla ilişkili olduğu gözlemlenmektedir. Yöre halkından yaşlı olanlar, kendi çocukluk zamanlarında tutulan ay ve güneş tutulmasından kurtulmak için büyüklerinin silah attığına, davul veya teneke gibi ses çıkaran aletlerle gürültü yaptıklarına şahit olduklarını ifade etmişlerdir. Bu inanış, yeni nesiller arasında eğlence maksadıyla nadiren uygulanmaktadır (İhsan Kartal, Hatice Mutlu, 2005'te Yapılan Görüşme).

Yıldırım ve Şimşek

Muğla-Yatağan ve civarında, yıldırım ve şimşek ile ilgili olan inanışlar genellikle, bu iki doğa olayının başka şeylere benzetilmesiyle alakalıdır. Özellikle bu benzetmeler, halkın inancının da bir yansıması olarak Yüce Yaratıcı olan Allah'la ilgili olmaktadır. Şimşek Allah'ın ışığı, yıldırım ise Allah'ın sesi olarak algılanır. Aynı zamanda yıldırım, Allah'ın gazabının bir tür yansıması olarak düşünülür. Bazı kırsal yerleşim merkezlerinde, halkın yıldırım çarpması neticesinde hayatını kaybedenler hakkında birbiriyle çelişen inançlara sahip olduğu görülmektedir. Bazı yerlerde bu kişilerin işledikleri günah dolayısıyla, Allah'ın gazabına maruz kaldığına inanılırken, bazı yerlerde de bu kişilerin Allah'ın sevgili kulları oldukları ve şehitlik mertebesine eriştiğine inanılmaktadır (Mustafa Mutlu, Durmuş Üstün, Semiha Çağlar, 2005'te Yapılan Görüşme).

Rüzgârın Hortum Şeklinde Esmesi

Rüzgârın hortum şeklinde esmesi, insanların hayatında onulmaz yaralar açtığı için bu konudaki halk inanışları korku ile özdeşleştirilir. Bu doğa olayı, ölüm ve perişanlığın bir habercisi olarak algılanır. Kimin arazisinde böyle bir olay vuku bulmuşsa, o kişinin ya yakın zamanda acıklı bir şekilde öleceği ya da gelecek yaşamında sağlık açısından çok sıkıntılı bir duruma düşeceği düşünülür. Bu nedenle, her kim rüzgârın hortum şeklinde estiğini görürse, hemen “yomun kuruya”² diyerek bildiği dua ve sureleri okur ve Allah'a, kendisini

2 “yomun kuruya”: yöre halkı arasında bir olay karşısında istenmeyen bir durumun ortaya çıkmaması için söylenen bir deyimdir. Göz seğirmesinde de bu deyim sıklıkla kullanılır.

204 • DİNLER TARİHİ AÇISINDAN GÖK CİSİMLERİ VE TABİATLA İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR (MUĞLA -YATAĞAN ÖRNEĞİ)

koruması için dua ve niyazda bulunur. Muğla-Yatağan ve civarında, büyük hortum olaylarına rastlanmamasına rağmen halkın günlük hayatındaki etkisi yadsınamaz. Meydana geldiği yerde, maddi zarardan daha ziyade manevi bir bereketsizlik getireceğine inanılır. Mahsullerin verimsiz olacağı düşünülür. Meyvelerin az olacağı, olsa bile ağacında çürüyeceğine inanılır.

Rüzgarın hortum şeklinde esmesiyle alakalı inanışların temelinde halkın tecrübesinin söz konusu olduğu halkın beyanatlarından anlaşılmaktadır. Özellikle yaşı 70 ve üzerinde olan insanlar, yukarıda değinilen inanışları belirtirken hayattaki tecrübeleriyle beyanatta bulunmaktadırlar (Mustafa Yüksel, Hüseyin Kuş, Kazım Gülen, 2005'te Yapılan Görüşme).

Nisan Yağmuru

Nisan yağmurunun uğurlu ve bereketli olduğuna inanılır. Bu nedenle, nisan yağmuru şifa amacıyla içilir ve biriktirilerek bu suyla yıkanılır. Bu yağmurdan içenlerin iç hastalıklara yakalanmayacağına ve hastalıkları varsa iyileşeceğine inanılır. Kim bu yağmurdan biriktirdiği suyla yıkanırsa cildinin hastalıklara karşı dirençli hale geleceği ve güzel, pürüzsüz bir cilde sahip olacağı düşünülür. Nisan yağmuru, kız çocuklarının saçları için de ayrı bir özellik taşımaktadır. Eğer bu yağmur suyu ile kız çocuklarının başı yıkanırsa, saçlarının uzun, gür ve gösterişli olacağına olan inanış yaygındır. Bu inanışın halk üzerindeki etkisi öylesine büyüktür ki, bazı yerlerde sadece nisan yağmurunu biriktirerek onun uğurundan ve şifa verici özelliğinden istifade etmek için özel kaplar yapılmış ve belirli yerlere yerleştirilmiştir.

Nisan yağmurunun bolca olduğu yılda mahsullerin bire bin vereceğine ve evlere bereket getireceğine inanılır. Ekinler ve ağaçlar nisan ayında yeşermeye ve tomurcuklanmaya başladığında, yağın nisan yağmuru bunların biraz daha güzel bir şekilde gelişmesini sağlar. Aslında bu durum, doğal bir olay olmakla birlikte halk açısından bir inanışı yansıtmaktadır. Nisan yağmurunun tarımla alakalı olan kısmında, insanların alışkanlık ve tecrübelerinin etkili olduğu kendi beyanlarından anlaşılmaktadır.

Anadolu'nun bazı bölgelerinde olduğu gibi Muğla-Yatağan ve civarında da bir kapta biriktirilen nisan yağmuru ile yeni doğan ve küçük çocukları yıkanma geleneğine yer verilmektedir. Bu geleneğe göre insanlar tarafından, nisan yağmurunun uğuru ve bereketinden dolayı yıkanan çocuğun uzun ve mutlu bir hayat yaşayacağına; hayatı boyunca darlık, üzüntü ve sıkıntı gibi durum-

larla karşılaşmayacağına inanılır (Sultan Yüksel; Saadettin Göktepe, 2005'te Yapılan Görüşme).

Ebem Kuşağı (Gök Kuşağı)

Yağmurlu bir günün ardından ebem kuşağının görünmesi, halk tarafından bir uğurun kapıda olduğuna yorumlanır. Havanın açacağı, ortalığın günlük güneşlik olacağı düşünülür. Çocuk olsun yetişkin olsun gök kuşağını gördüğü zaman, etrafındakilere sevinç çığlıkları atarak haber verir ki, onların da gök kuşağının uğurundan faydalanmasına vesile olur. Kız çocuklarının saçlarının bu kuşak gibi güzel, alımlı ve uzun olması için bir miktar kesilerek havaya doğru atılır (Nazime Kartal Necibe Kartal, Zühre Kartal, 2005'te Yapılan Görüşme).

Muğla- Yatağan ve civarında yaygın olan inanişya göre, ebem kuşağının altından geçenlerin karşı cinse benzeyeceği düşünülür. Erkek geçerse, kadınımsı; kadın geçerse, erkeksi hal ve davranışlarda bulunacağına inanılır. Bu nedenle bazı kişiler, çocuklarını bu kuşağın altından geçirirler ki, kendi istedikleri davranışları sergilesin. Özellikle bu uygulama, kız veya erkek çocuk isteyip de sahip olamayan aileler tarafından icra edilir. Ebem kuşağının altından geçme sonucunda, kızlara erkek gücünün verileceğine, erkeğe de kızların duygusallığının yerleşeceğine inanılır (Erdem Teke, Ali aydemir, 2005'te Yapılan Görüşme).

Gök kuşağının korkutucu yönünün olduğuna da inanılmaktadır. Gök kuşağının içinde gizli bir mana (güç) barındırdığı düşünülendiğinden altından geçenlerin hayatı boyunca rezillikten, dert ve belalardan kurtulamayacağına inanılır. Bu yüzden bu kuşağın altından geçilmemesi konusunda ebeveynlerin çocuklarını sıkı sıkıya tembihlediği bilinmektedir (Ayşe Yıldız, Hasan Yıldız, 2005'te Yapılan Görüşme).

Sonuç

Türk halk inanişları insan ve toplum hayatında önemli bir unsurdur. Hayatın farklı alanlarıyla ilgili olan halk inanişları farklı şekil ve yansımalarla devam etmektedir. Her bir halk inanişının ortaya çıkmasında o toplumun tarihsel mirası büyük paya sahiptir. Gök cisimleri ve tabiat olaylarıyla ilgili halk inanişların oluşmasında da toplumun dini ve kültürel karakteri etkili olmuştur. Muğla-Yatağan'da ay ile ilgili inanişların çok ve çeşitli olduğu görülmektedir. Bu da toplumsal ve dini alandaki araştırmacılara, ayın toplum üzerindeki etki-

206 •DİNLER TARİHİ AÇISINDAN GÖK CİSİMLERİ VE TABİATLA İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR (MUĞLA -YATAĞAN ÖRNEĞİ)

si hakkında bilgiler vererek söz konusu toplumun dokusu hakkında bir değerlendirme yapma imkanı vermektedir. Tabiat olaylarıyla ilgili halk inanışlarının genel olarak kırsalda ve yaşlı kişiler arasında yaygın ve etkili olduğu tespit edilmiştir. Kent merkezinde ise, gök cisimleri ve tabiat olayları ile ilgili halk inanışlarından daha ziyade kutsal mekan ve hayatın geçiş dönemlerine bağlı inanışların olduğu görülmektedir. Muğla-Yatağan halkı arasında genç kuşakta gök cisimleri ve tabiat olaylarıyla ilgili inanışların unutulmaya yüz tuttuğu aşıkardır. Gök cisimleri ve tabiat olayları ile ilgili halk inanışları toplumun din ve kültür anlayışına bağlı olarak ortaya çıkmış olup, zaman ve şartlara göre de değişerek devam etmektedir.

Kaynaklar:

- Çelik, Ali (1995). *İslam'ın Kabul veya Reddettiği Halk İnançları*. İstanbul: Koza Yay.
- Turan, Fatma Ahsen (2011), “Orta Asya’dan Anadolu’ya Mitik Yolculukta Tabiat Olayları”. Milli Folklor, Yıl 23, S. 90.
- Kalafat, Yaşar (1996) *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*. Ankara: Feryal Matbaacılık
- Kalafat, Yaşar (2004). “Tatar Türklerinde Karşılaştırmalı Halk İnançları”. *Karadeniz Araştırmaları*. S.3: 119-127
- Kalafat, Yaşar (2010) Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Uzun, Mustafa Öner (2012). “Anadolu İnançları Bağlamında Türkülerimizde Gök Cisimleri”. *Akademik Bakış Dergisi* S. 33: 1-21
- Uykucu, Ekrem (1968). *İlçeleriyle Birlikte Muğla Tarihi*. İstanbul: Gümüş Yayınevi

Kaynak Kişiler

- Aydemir, Ali, D.Tarihi ve Yeri: 1975-Bolu, Erkek, İmam-Hatip, Üniversite, Hisarardı Köyü Selvililer Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Baş, Hüseyin, D.Tarihi ve Yeri: 1940-Yatağan, Muhtar, Erkek, İlkokul, Esenköy Yatağan/Muğla.
- Çağlar, Semiha, D.Tarihi ve Yeri: 1955-Yatağan, Kadın, Ev Hanımı, İlkokul, Yeni Mahalle Yatağan/Muğla.
- Çolak, Osman, D.Tarihi ve Yeri: 1952-Yatağan, Erkek, Çiftçi, İlkokul, Bağyaka Köyü Çıkırçek Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Demirtaş, Osman, D.Tarihi ve Yeri: 1955-Yatağan, Erkek, İmam-Hatip, Önlisans, Bağyaka Köyü Yatağan/Muğla.

- Göktepe, Saadettin, D.Tarihi ve Yeri: 1935-Yatağan, Erkek, Emekli, İlkokul, Deştin Köyü Yatağan/Muğla.
- Gülen, Bakiye, D.Tarihi ve Yeri: 1937-Yatağan, Kadın, Ev Hanımı, İlkokul, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Gülen, Kazım, D.Tarihi ve Yeri: 1936-Yatağan, Erkek, Emekli, İlkokul, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Kabaran, Dursun D.Tarihi ve Yeri: 1945-Yatağan, Erkek, Emekli, İlkokul, Bağyaka Köyü Pirenlik Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Kartal, İhsan, D.Tarihi ve Yeri: 1950-Yatağan, Erkek, Emekli, İlkokul, Bağyaka Köyü Çıkırçek Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Kartal, Nazime, D.Tarihi ve Yeri: 1948-Çırpı, Kadın, Emekli, Okur-Yazar Değil, Bağyaka Köyü Çıkırçek Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Kartal, Necibe D.Tarihi ve Yeri: 1936-Yatağan, Kadın, Emekli, İlkokul, Bağyaka Köyü Çıkırçek Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Kartal, Mehmet, D.Tarihi ve Yeri: 1961-Yatağan, Erkek, Emekli, İlkokul, Bağyaka Köyü Yatağan/Muğla.
- Kartal, Zühre D.Tarihi ve Yeri: 1938-Yatağan, Kadın, Emekli, Okur-Yazar, Bağyaka Köyü Çıkırçek Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Kırıkoğlu, Hamdi, D.Tarihi ve Yeri: 1936-Yatağan, Erkek, Emekli, İlkokul, Tilkiler Mahallesi Kavak Köyü Yatağan/Muğla.
- Kırıkoğlu, Necati, D.Tarihi ve Yeri: 1945-Yatağan, Erkek, Muhtar, İlkokul, Kavak Köyü Yatağan/Muğla.
- Kuş, Cevdet, D.Tarihi ve Yeri: 1938-Yatağan, Erkek, Emekli, İlkokul, Bağyaka Köyü Çıkırçek Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Kuş, Hüseyin, D.Tarihi ve Yeri: 1930-Yatağan, Erkek, Emekli, İlkokul, Çıkırçek Mahallesi Bağyaka Köyü Yatağan/Muğla.
- Kuş, Necla, D.Tarihi ve Yeri: 1940-Yatağan, Kadın, Ev Hanımı, İlkokul, Bağyaka Köyü Çıkırçek Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Kuş, Sultan, D.Tarihi ve Yeri: 1939-Yatağan, Kadın, Ev Hanımı, İlkokul, Bağyaka Köyü Çıkırçek Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Madran, Celal, D.Tarihi ve Yeri: 1932-Yatağan, Erkek, Emekli, Okur-Yazmaz, Çukurözü Köyü Keçili Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Maşat, Yüksel, D.Tarihi ve Yeri: 1959-Yatağan, Erkek, Müezzın-Kayyım, Lise, Yatağan/Muğla.
- Mutlu, Hatice, D.Tarihi ve Yeri: 1963-Yatağan, Kadın, Ev Hanımı, İlkokul, Tilkiler Mahallesi Kavak Köyü Yatağan/Muğla.
- Mutlu, Mustafa, D.Tarihi ve Yeri: 1934-Yatağan, Erkek, Emekli, İlkokul, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Teke, Erdem, D.Tarihi ve Yeri: 1977-Yatağan, Erkek, İmam-Hatip, Önlisans, Taşkesik Köyü Camii İmam-Hatibi Yatağan/Muğla.

**208 •DİNLER TARİHİ AÇISINDAN GÖK CİSİMLERİ VE TABİATLA İLGİLİ
İNANIŞ VE UYGULAMALAR (MUĞLA -YATAĞAN ÖRNEĞİ)**

- Tilkioğlu, Ayşe, D.Tarihi ve Yeri:1966-Yatağan, Kadın, Ev Hanımı, İlkokul, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Tilkioğlu, Necip, D.Tarihi ve Yeri:1966-Yatağan, Erkek, Çiftçi, İlkokul, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla.
- Üstün, Durmuş, D.Tarihi ve Yeri:1936-Yatağan, Erkek, Emekli, İlkokul, Deştin Köyü Yatağan/Muğla.
- Yıldırım, Üzeyir, D.Tarihi ve Yeri: 1963-Yatağan, Erkek, İmam-Hatip, Önlisans Mezunu, Yatağan/Muğla.
- Yıldız, Ayşe, D.Tarihi ve Yeri:1935-Yatağan, Kadın, Ev Hanımı, İlkokul, Bağyaka Köyü Yatağan/Muğla.
- Yıldız, Hasan, D.Tarihi ve Yeri:1931-Yatağan, Erkek, Emekli, İlkokul, Bağyaka Köyü Yatağan/Muğla.
- Yüksel, Mustafa, D.Tarihi ve Yeri:1921-Yatağan, Erkek, Emekli, İlkokul, Deştin Köyü Yatağan/Muğla.
- Yüksel, Sultan, D.Tarihi ve Yeri:1933-Yatağan, Kadın, Ev Hanımı, İlkokul, Deştin Köyü Yatağan/Muğla.